

VIETAS, KURAS NAV

Cilvēka dzīve, viņa reālā pastāvēšana ir saistīta ar noteiktu vietu un laiku, ir piesaistīta noteiktiem apstākļiem un videi. Taču kopš brīža, kad cilvēks sāk apjēgt savas esības noteiksmes, viņš ar tām nekad pilnībā nav samierinājies. Un kā var samierināties ar savas nepilnības apziņu, trūkumiem un disharmoniju, kā lai pieņem konfliktus un nesaskaņas, karus, badu, slimības, nevienlīdzību, visu to, kas dzīvi padara nepanesamu un nelaimīgu.

Bet kam dota apziņa? Lai apzinātos stāvokli. Un ne tikai. Jo ko līdz gars kā pasīvs spogulis? Tas varbūt var palīdzēt sievietei, bet maz ko sabiedrībai, kura gan varbūt ir bijusi jauna kādreiz, bet nekad ne smuka, tāda, kuru gribētos pieņemt kā pilnīgas iemiesojumu. Taču apziņa, paldies dievam, ir arī aktīvs spēks, kura ne tikai nodarbojas ar īstenības apjūsmošanu, pūderēšanu un uzkrāsošanu (sievietes, šķiet, ir pirmās ideoloģes sabiedrības vēsturē, jo nodarbojas ar savas esības apoloģētiku; sieviete tāpat kā politisks režīms, necieš konkurenci), bet arī tās noliegumu un kritiku, kas savā būtībā ir aktīva īstenības nepieņemšana, nesamierinātība ar to (tā ir vīrišķa attieksme pret pasauli — spilgta gaisma, kas iznes atklātībā visus trūkumus, un nevis tos slēpj, maskē, retušē).

Utopija ir senākais apziņas veids, kas pauž ļaužu nesaskaņu ar vidi, apstākļiem, apkārtējo esamību. Utopiskā apziņa ir paņēmiens, ar kura palīdzību cilvēks iznes sevi ārpus savas eksistences robežām — gan laikā («zelta laikmets»), gan telpā («citā valstī»), pie kādas citas, maksimāli labas alternatīvas-realitātes, uz turieni, kur būtu labi dzīvot, kur valdītu vienlīdzība un uzplaukums, stabilitāte un miers, laime un saskaņa. No «šeit un tagad» uz «kad? un kur?», turklāt nevis pakāpeniski un secīgi, bet uzreiz un pilnībā. Utopiskā apziņa it kā «uzspridzina» esošo lietu stāvokli, esamības struktūras domā un fantāzijā, un tāpēc neš sevī sociāli bīstamu elementu. Tā var būt arī bēgšana uz «laimes ieleju», «svētītu zemi» (radikāla bēgšana nav mazāk vīrišķīga, kā radikāla pārbūve; tā nav bēguļošana un konformiska samierināšanās, jo paredz gara stingrību).

Tāpēc utopiskā apziņa ir tuvu estētiskai, mākslinieciskai, jo paredz attīstītu, atbrīvotu tēlainību, tēla un jēdziena, teorētiskā un estētiskā, vienību, ko pavada sapņi, atklāsmes un ilūzijas. Turklāt vēl paradoksālu, savā ziņā iracionālu iztēles darbību — lai uzceltu to, kas nekad nekur nav bijis (ja ir bijis, tad tik sen, ka aizmirsis!) tiek izmantots vecais materiāls, kuru noliedz, piemēram, mainot zīmes no pozitīvā uz negatīvo un otrādi. Kā radīt no negribētā esošā gribamo nebijušo?

Utopisma nav, kur nav attīstības, kur viss piepildījies un tiek vienīgi reproducēts, atkārtots, atkārtots, atkārtots (līdz ārprātam). Kur nav utopijas, tur uzcelta griba veidot vēsturi un to saprast. Utopisma izžušana būtu vienlīdzīga cilvēku dabas iznīcināšanai, atcelšanai, cilvēka pārvēršanai par lietu, vēstures finālam, statikai («paaudze, kura dzīvos komunismā»).

Svarīgi arī apzināties (neiegrožotā!) utopisma graužošo varmācību, kas vērš vienlīdzību nivelēšanā, kārtību — absolūtajā reglamentācijā, laimi — nežēlībā, stabilitāti — personības apspiešanā. Dzīvu, pulsējošu sabied-

rību (kurai trūkumi ir tieši tāpēc, ka tā dzīva) kazarmā, kur nav vietas ne dzejniekiem un māksliniekiem (nedz vēl jo vairāk — sievietēm), ne brīvībai un neticībai. Neierobežota, agresīva apziņa paredz, ka pietiktu izveidot «jaunu cilvēku» ar «jaunu apziņu», reglamentēt viņa uzvedību visos iespējamajos gadījumos un situācijās, un viņš tad automātiski paudīs sabiedrības vajadzības un prasības, harmoniski saskaņos sociālās intereses ar savējām (proti, nekādu īpašu «savējo» vispār nebūs). Te «laimes likumu zināšana — augstāka par laimi».

Noteiktos apstākļos utopisms iet roku rokā ar terorismu kā mēģinājumu ar varu raut mūs iekšā patiesībā un darīt laimīgus ar pavēli (ja pretojamies — tad iznīcināt). Tāpēc vēsturē visi mēģinājumi iemiesot, īstenot utopiskos projektus reālajās attiecībās (nodibināt debesu valstību zemes virsū) ir bijuši saistīti ar vardarbību pret personību. Tā ir prāta nežēlība pret dzīvo organismu (vīrišķais, kas aizmirsis sievišķo, dabisko plastiku, maigumu, vijīgumu, neizbēgamo nepilnību, t. i. vājību, kuras vārds ir sieviete).

Kā norāda S. Averincevs, katrs utopisms balstās uz tā, ka vērtībām, kuras empīriski nav vispārējas, tiek piešķirts vispārobligāts statuss. Utopizēdami neapzināti rēķināmies ar to, ka būs tādi, kas mūsu taisnību nepieņems — taisni tas uzkurina un uztur mūsu degsmi... Avangardisms — utopisms mākslā — paredz sašutušu, splaujošu pūli, kuru var «iznīcināt». Tiklīdz avangardisms tiek atzīts, par ko runāt!

Sabiedrībai un kultūrai vienmēr piemīt utopisms. Tas nav jāiznīdē (ko izdarīt nemaz nav iespējams), tas ir jāskatās. Katrai ugunij ir savi pozitīvie un negatīvie aspekti.